

DEMOKRATİKLEŞTİRME BAĞLAMINDA, AVRUPA BİRLİĞİ'NİN ORTA DOĞU POLİTİKASI

Ertan EFEGİL*
Neziha MUSAOĞLU*

Özet

Avrupa Birliği, kendi güvenliğini sağlamak amacıyla, Orta Doğu ülkelerinin demokratikleştirilmesini savunmaktadır. Çünkü Soğuk Savaş sonrası ortaya çıkan yeni istikrarsızlık unsurlarının (terörizm, kitle imha silahlarının yayılması, bölgesel çatışmalar, başarısız devletler ve örgütlü suçlar vs.) kaynağını, bu bölge oluşturmaktadır. Ayrıca Avrupa ülkelerinde Müslüman gettoların bulunması, eski sömürgelerden Avrupa'ya göçün devam etmesi, enerji ihtiyacı ve ekonomik ilişkiler, Birliği, Orta Doğu ülkeleri ile ilişkiler kurmaya itmektedir. Bu bağlamda, Birlik, Orta Doğu ülkeleri işbirliğini geliştirmek amacıyla, Yeni Komşuluk Politikası çerçevesinde, Barcelona Sürecini başlattı. Barcelano süreci, üç temel strateji içermektedir: Siyasi, idari ve hukuki reformlar, ekonomik reformlar, ve kültürler arası diyalog. Bu reformları hayata geçirmek için, Birlik, iki temel ilke benimsedi: Koşulluluk ve Sosyalleşme. MEDA programı çerçevesinde, bölge ülkelerine yardımda bulunmaktadır. Ancak Birliğin Orta Doğu politikasının önünde bazı engeller bulunmaktadır. Örneğin, bölge ülkelerinin siyasi kültürleri, İsrail – Filistin sorunu, Birliğin temkinli tutumu, vb.

Anahtar Kelimeler: Demokratikleşme, Orta Dogu, Avrupa Birligi, Barselona Sureci, İyi Komsuluk Politikasi

IN THE CONTEXT OF DEMOCRATIZATION, THE EU'S MIDDLE EAST POLICY

Abstract

The European Union has supported the democratization of the Middle East countries in order to obtain its national security, because several factors (such as terrorism, proliferation of weapons of mass destruction, regional fightings, organized crime, and others), which have been seen new security threats, have been originated from the region. Nevertheless such factors, existence of Muslum gettos in the European countries, energy demand, illegal migration to the Union from former colonies, and economic and commercial relations, have enforced the Union to have close and cooperative relations with the Middle Eastern countries. In this connection, the Barcelano Process has been begun within the framework of Good Neighborhood Policy in order to develop the mutual and multilateral relations. The Barcelona Process has three basic strategies: Political, administrative and legal reforms,

* Doç. Dr., Sakarya Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü

* Yard. Doç. Dr., Trakya Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü.

economic reforms, and dialogue among the cultures. In order to bring these strategies into life, the Union has envisaged two principles: Conditionality and Socialization. Based upon the MEDA programs, the Union provided financial and know-how assistances to the regional states. But there are some handicaps of the Union's policy: Political culture of the regional states, Israel – Palestinian Issue, and deliberate attitude of the Union.

Keywords: *Democratization, Middle east, European Union, Barcelona Process, Good Neighbourhood Policy*

Giriş

Stratejik konumundan ve doğal kaynaklarından ötürü, Ortadoğu bölgesi, tarih boyunca çatışmaların yaşandığı bölge olmuştur. Birinci Dünya Savaşı'na kadar, bölge ülkeleri, İngiliz ve Fransızların sömürgelerini oluşturmuştur. Birinci ve İkinci Dünya Savaşları sırasında, Almanların iştahını kabartmıştır. Soğuk Savaş döneminde de, Ruslar ile Amerikalılar, bölgede kendi etki sahalarını oluşturmak için yoğun uğraş vermişlerdir. 1990'lı yıllara kadar, bölge ülkeleri, Sovyet ve Amerikan yanlıları ile bağımsız politika izleyenler olmak üzere üç gruba ayrılmıştır.

Soğuk Savaşın ardından, dünya genelindeki kutuplaşmanın sona ermesiyle birlikte, başta Ortadoğu olmak üzere, dünya siyasetinde bir istikrarın ve barışın hakim olacağını düşünen siyasetçiler ve siyaset bilimciler, kısa sürede yanıldıklarını anladılar. Çünkü güvenlik bağlamında Ortadoğu halen daha istikrarsızlık üreten bir bölge olma özelliğini sürdürüyordu. Önce Irak, Kuveyt'i işgal etti, ardından Irak'a askeri operasyonlar düzenlendi. Daha sonra Sudan'da, Etiyopya'da, iç çatışmalar ortaya çıktı. İran ile ABD arasında yaşanan sürtüşme, bölgedeki ortamı daha da gerdi. 2001 yılında El Kaide terör örgütü, Afganistan başta olmak üzere, bölge ülkelerindeki Amerikan varlıklarına saldırılar düzenlemeye başladı. Böylece, Ortadoğu bölgesi dünya siyasetinin merkezine oturdu.

Bu gelişmeler, Batı dünyasının her iki kanadını rahatsız etti. Önce Amerika, Büyük Ortadoğu Projesi ile, bölgede, demokratikleşme yönünde ciddi adımların atılmasını teşvik edeceğini açıkladı. Bu bağlamda, yerel muhalif grupları ve sivil toplum örgütlerini destekleyeceğini deklere eden ABD'yi, Avrupa Birliği'nde destekledi. 2001 yılından itibaren, Avrupa Birliği, Ortadoğu'nun demokratikleştirilmesi yönünde politikalar izlemektedir. Bu sayede, kendi güvenliğini garanti altına almaya çalışan Avrupa Birliği, yine de Amerikan yönetiminin yaptığı gibi, mevcut rejimleri devirerek, yenilerini inşa etme gibi bir fikri savunmamaktadır.¹ Ancak Avrupa Birliği'nin politikasının hayata geçirilmesi yönünde, hem Birliğin kendisinden hem de bölge ülkelerinden kaynaklanan sorunlar bulunmaktadır.

¹ Nathalie Tocci, "The European Union as a Normative Foreign Policy Actor", Centre for European Policy Studies, *CEPS Working Document*, Sayı 281, Ocak 2008.

AB'nin Ortadoğu'ya Genel Yaklaşımı

1990'da Sovyetler Birliği'nin yıkılmasıyla birlikte, her ne kadar geleneksel güvenlik endişeleri ortadan kalksa da, dünya güvenliğini tehdit eden yeni unsurlar ortaya çıktı. Özellikle Soğuk Savaş döneminde yaşanan ideolojik çatışmalar, yerini etnik, mezhepsel ve ülke içi çatışmalara bıraktı. Bu çatışmaların kaynağı olarak, ülke içinde yaşanan kötü yaşam koşulları, fakirlik, yolsuzluk, aşırı milliyetçi anlayış gibi faktörler görüldü. Çatışmaların büyük bir kısmının Ortadoğu kaynaklı olması ise, siyasetçilerin, bu bölgeye ilişkin yaklaşımlarını yeniden değerlendirmelerine neden oldu. Özellikle 2001 yılında El Kaide'nin ABD'ye gerçekleştirdiği terörist eylemler, siyaset adamlarının daha radikal kararlar almalarını sağladı.

Bir yandan ABD, Büyük Ortadoğu Projesi bağlamında, Ortadoğu bölgesini yeniden yapılandırma gibi bir misyonu üstlendi. 2004 yılında yapılan G-8 zirvesi sırasında, diğer G-8 ülkeleri, ABD'nin girişimine destek verdi.² Diğer yandan aynı dönemde Avrupa Birliği de, Ortadoğu'nun demokratikleştirilmesi yönünde yeni politikasını şekillendiriyordu.³ Çünkü Avrupa Birliği, Ortadoğu bölgesini, ABD'den daha fazla dikkate almak zorundaydı. Öncelikle Avrupa Birliği sınırları içerisinde, kayda değer sayıda Afrika kökenli Müslüman nüfus yaşamaktadır. Bu sayının, 15 ila 20 milyon olduğu tahmin edilmektedir. Böylece Avrupa ülkelerinde siyasi hayatı etkileyebilecek bir "Müslüman gettoları" bulunmaktadır⁴ ve her geçen yıl, resmi ve gayri resmi yollarla, Avrupa'ya Ortadoğu ülkelerinden göç yaşanmaktadır.⁵ Bu durumda, Müslüman nüfusun sayısı hızla artmaktadır. İkinci olarak, Avrupa Birliği, enerji kaynaklarının yarıya yakını Ortadoğu ülkelerinden ithal etmektedir. Bölgedeki istikrarsızlık, veya diğer bir ifadeyle enerji arzının güvenliğinin tehdit altına girmesi, Avrupa için "hayat damarının tehlike altında girmesi" anlamına gelmektedir.⁶ Üçüncü olarak, Avrupa Birliği, Ortadoğu ülkelerinin önemli ticari ortağıdır.

² Mona Yacoubian, "Promoting Middle East Democracy: European Initiatives", *United States Institute of Peace, Özel Rapor*, Sayı 127, Ekim 2004.

³ Richard Youngs, "Democracy Promotion: The Case of European Union Strategy", *Centre for European Policy Studies, Working Document*, Sayı 167, Ekim 2001, s. 1 – 57.

⁴ Robert Springborg, "Political Islam and Europe: Views from the Arab Mediterranean States and Turkey", *Centre for European Policy Studies, CEPS Working Document*, Sayı 264, Nisan 2007.

⁵ Kristin Archick, "European Views and Policies Toward the Middle East", *CRS Report for Congress*, The Library of Congress, 2005.

⁶ Richard Youngs, "Europe's External Energy Policy: Between Geopolitics and the Market", *Centre for European Policy Studies CEPS Working Document*, Sayı 278, Kasım 2007.

Ürdün hariç, diğer hemen hemen tüm Arap ülkelerinin en büyük ticari ortağı olan Birlik, son olarak, güvenliği açısından, bölgedeki gelişmeleri dikkatlice izlemek zorundadır. Birliğin 2003 tarihli Yeni Güvenlik Kavramına göre, Avrupa'nın güvenliğini tehdit eden unsurlar şunlardır: terörizm, kitle imha silahlarının yayılması, bölgesel çatışmalar, başarısız devletler, ve örgütlü suçlar.⁷

Soğuk Savaş sonrası dönemde kendi güvenliğini tehdit eden yeni istikrarsızlık unsurlarından kendisini korumak amacıyla Avrupa Birliği, kendi çevresinde, bir “dostlar zinciri” oluşturmaya çalışmakta ve “demokratik barış yaklaşımına” uygun olarak demokratikleşme süreçlerine destek vermektedir.⁸ Birliğin felsefesine göre, eğer kendi etrafında demokrasi, serbest pazar ekonomisi, insan haklarına saygı, hukukun üstünlüğü gibi çağdaş evrensel kavramları benimseyen ülkelerin olması, kendi güvenliğini sağlamak için yeterli olacaktır.⁹ Bu bağlamda, Birlik, öncelikle eski Sovyet Cumhuriyetleri olan Doğu Avrupa ülkelerini tam üyeliğe almıştır. Tam üye olma hevesiyle hareket eden bu devletler, yukarıda ifade edilen evrensel değerleri kendi siyasi, ekonomik ve sosyal hayatlarına kısa sürede adapte etmişlerdir.

İkinci halkayı oluşturan Büyük Ortadoğu Ülkeleri için, ki Güney Akdeniz, Ortadoğu, Güney Kafkasya ve Orta Asya Cumhuriyetlerini kapsamaktadır¹⁰, “Yeni Komşuluk Politikası” üretmiştir. Bu politika çerçevesinde, Yeni Ortadoğu coğrafyasında yer alan bölge ülkelerine, demokratikleşmeleri yönünde teşvikte bulunmaktadır. Orta Asya ülkeleri ile Ortaklık ve İşbirliği Anlaşmaları; Ortadoğu ülkeleri ile de, Barcelona Süreci¹¹ çerçevesinde, Avrupa – Akdeniz Ortaklık Antlaşmaları imzalayarak, bu politikasını hayata geçirmeye gayret etmektedir.

Üçüncü halkayı oluşturan Rusya, Ukrayna gibi ülkeler ile Birlik, ikili bazda anlaşmalar imzalamakta ve bu devletler ile stratejik işbirliği içerisinde

⁷ Mona Yacoubian (Ekim 2004), agm.

⁸ Michael Meyer-Resende, “Exporting Legitimacy: The Record of EU Election Observation in the Context of EU Democracy Support”, *Centre for European Policy Studies, CEPS Working Document*, Sayı 241, 2006. Ayrıca daha detaylı bilgi için Avrupa Birliği Komisyonu'nun hazırladığı ve “EURO-Mediterranean Partnership: Regional Indicative Programme 2005 – 2006” isimli dökümana bakınız.

⁹ Richard Youngs, “Europe’s Flawed Approach to Arab emocracy”, *Centre for European Reform*, Ekim 2006, s. 1- 6; Martin Beck, “From Divergent Views to a Common Policy: U.S. and EU Approaches to Promoting Democratization in the Middle East”, *Turkish Policy Quarterly*, Cilt 4, Sayı 2, ss. 123-135.

¹⁰ Fabrizio Tassinari, “Whole, Free and Integrated? A Transatlantic Perspective on the European Neighbourhood”, *Centre fore European Policy Studies, CEPS Working Paper*, Sayı 271, Haziran 2007.

¹¹ Barcelona Sürecine, Cezayir, Mısır, İsrail, Ürdün, Lübnan, Fas, Suriye, Tunus, Filistin Özerk Yönetimi dahildir.

bulunmaktadır. Bu anlaşmaların yardımıyla, “Yeni Komşuluk Politikasının” hedeflerini hayata geçirmeye çalışmaktadır.

Yeni Komşuluk Politikası’nın öncelikleri arasında, Yeni Ortadoğu coğrafyasında, barışın, istikrarın, demokrasinin ve güvenliğin sağlanması yer almaktadır. Bu önceliğin hayata geçirilmesi için, Birlik, bölgede fakirliğin ortadan kaldırılması, sürdürülebilir bir ekonomik kalkınmanın sağlanması, bölge devletlerinin dünya ekonomisiyle bütünleştirilmesi ve toplumsal eşitsizliklerin ortadan kaldırılması gibi hedefleri ortaya koymuştur.¹²

Dış Politika Araçları

Bu politikaların hayata geçirilmesi için Avrupa Birliği, Barcelona Süreci bağlamında¹³, üç temel strateji benimsemiştir.¹⁴

Birinci strateji, siyasi ve diplomatik alanı kapsamaktadır. Bu stratejiye göre, Ortadoğu bölgesinde, temel evrensel ilkeler üzerine oturmuş bir barış ve istikrar ortamı oluşturulacaktır. Bu çerçevede, devletler, siyasi, idari ve hukuki reformları hayata geçirirken, birbirleriyle normal ilişkiler kuracaklardır.

İkinci strateji, ekonomik reformları içermektedir. Ekonomik, sosyal ve idari reformlar, bölgede sürdürülebilir ve dengeli ekonomik ve sosyal kalkınmayı sağlayacaktır. Ardından bölge ülkeleri ile Avrupa Birliği arasında, serbest ticaret alanı oluşturulacaktır. Serbest ticaret ilkesi de, bölgede demokratikleşmeyi, iyi yönetişimi, açıklığı ve hukukun üstünlüğünü güçlendirecektir.

Üçüncü strateji ise, farklı kültürler ve medeniyetler arasında karşılıklı hoşgörüye dayalı anlayışın oluşturulmasıdır. Bu bağlamda, Birlik, bölge halkları ile Avrupa insanı arasında karşılıklı kültürel ve sosyal değerlerin anlaşılmasını teşvik etmektedir. İnsanların birbirlerini anlaması halinde, karşılıklı hoşgörünün ortaya çıkacağına inanan Birlik, bu sayede, toplumlar arasında görülen “nefreti, kızgınlığı, hoşgörüsüzlüğü” ortadan kaldırmak istemektedir.

Bu stratejileri hayata geçirmek için çeşitli araçları kullanan Birlik, bu araçları kullanırken, iki ilkeye öncelik vermektedir. Birincisi, koşulluluk ilkesi. Diğeri de, sosyalleşmedir.

¹² Carlos Santiso, “The Reform of EU Development Policy: Improving Strategies for Conflict Prevention, Democracy Promotion and Governance Conditionality”, *Centre for European Policy Studies, CEPS Working Document*, Sayı 182, Mart 2002. Detaylı bilgi için Avrupa Birliği Komisyonu’nun hazırladığı, “EURO-MED Partnership: Regional Strategy Paper 2002 – 2006 & Regional Indicative Programme 2002 – 2004” ve “European Neighbourhood and Partnership Instrument (ENPI), Regional Strategy Paper (2007 – 2013) and Regional Indicative Programme (2007 – 2010) and The Euro – Mediterranean Partnership”, Euromed, isimli dökümanlara bakınız.

¹³ Barcelona süreci hakkında detaylı bilgi için Avrupa Birliği Komisyonu’nun hazırladığı, “Europe and the Mediterranean towards a closer partnership: An overview of the Barcelona Process in 2002” isimli dökümana bakınız.

¹⁴ Fabrizio Tassinari, agm.

Koşulluluk ilkesine dayanarak, Birlik, siyasi, idari, ekonomik ve sosyal reformları başarıyla hayata geçiren ülkelere daha fazla mali ve teknik yardım yapacağı yönünde taahhütte bulunarak, yardım ile reformlar arasında doğrudan bir pozitif koşulluluk oluşturmaktadır. Sosyalleşme koşulu çerçevesinde, Birlik, bölge ülkelerindeki elitlerin ve halkın, doğrudan Birlik ülkelerindeki yaşamı görerek, Birliği bir model olarak benimsemelerini hedeflemektedir. Çekicilik ve cazibe merkezi olarak görülen Birlik, bu ülkelerdeki halklar tarafından ulaşılmaması hedeflenen yaşam tarzını temsil edecektir ve bu hayat tarzına ulaşmak isteyen halk, devlet elitlerini reform yapmaları yönünde teşvik edecektir.¹⁵

Yukarıdaki stratejileri hayata geçirmek için Avrupa Birliği, AB–Akdeniz Ortaklık Anlaşmaları çerçevesinde bölge ülkeleri ile hem çok taraflı hem de ikili anlaşmalar imzalamaktadır. MEDA programı bağlamında, Birlik, İsrail, Ürdün, Fas, Filistin ve Tunus ile anlaşmalar imzalamıştır.¹⁶ Bu anlaşmalarda, ekonomik yardım¹⁷, taşımacılık (Pan – Avrupa Taşımacılık Şebekesi), enerji (Pan–Avrupa Enerji Örgütü), güvenlik (sınır aşan suçlar, terörizm, kitle imha silahlarının yayılması, kriz yönetimi ve çatışma önleme gibi konular dâhil), iletişim, çevre, ayrımcılıkla mücadele gibi alanlarda çok taraflı işbirliği öngörülmektedir. Avrupa Birliği, 2010 yılında, Avrupa–Akdeniz Serbest Ticaret Bölgesi’ni kurmayı hedeflemektedir.¹⁸

Kurumsal bazda karşılıklı işbirliğinin geliştirilmesi için Avrupa Birliği, şu yapıları oluşturmuştur: Avrupa–Akdeniz İnsan Hakları Şebekesi (Euro–Mediterranean Network of Human Rights), Avrupa–Akdeniz Avrupa Şehirleri Komisyonu (Euro–Mediterranean Commission of Euro–Cities), Avrupa–Akdeniz Parlamenterler Assemblesi (Euro–Mediterranean Parliamentary Assembly), ve Avrupa–Akdeniz Dış İşleri Bakanları (Euro–Mediterranean Foreign Affairs Ministers) ve diğerleri. Avrupa Birliği ile Ortadoğu ülkeleri arasında siyasi diyalogu kurumsal hale getirmek için, Birlik, Avrupa–Akdeniz Barış ve İstikrar Sözleşmesi (Euro–Mediterranean Charter for Peace and Stability)’ni kabul etmiştir.¹⁹

¹⁵ Michael Emerson ve diğerleri, “The Reluctant Debutante: The European Union as Promoter of Democracy in its Neighbourhood”, *Centre for European Policy Studies, CEPS Working Document, Sayı 223*, Temmuz 2005.

¹⁶ Richard Youngs (Ekim 2006), agm.; Martin Beck, agm.

¹⁷ MEDA çerçevesinde, Avrupa Birliği, 1995 – 1999 yılları arasında, 3,424; 2000 – 2006 yılları arasında 5,350 milyar avro mali yardımda bulundu (Michael Emerson ve Gergana Noutcheva, “From Barcelona Process to Neighbourhood Policy: Assessments and Open Issues”, *Centre for European Policy Studies, CEPS Working Document, Sayı 220*, Mart 2005).

¹⁸ Michael Emerson ve Gergana Noutcheva, Mart 2005, agm.; Michael Emerson, “European Neighbourhood Policy: Strategy or Placebo?”, *Centre for European Policy Studies, CEPS Working Document, Sayı 215*, Kasım 2004.

¹⁹ Detaylı bilgi için AB Komisyonu’nun hazırladığı “EURO-Mediterranean

Kültürel alanda yakınlaşmayı sağlaması düşüncesiyle, Birlik, Yüksek Düzeyde Danışma Grubu (High-Level Advisory Group)'nu oluşturmuştur. Bu grubun amacı, Avrupa–Akdeniz havzasında yaşayan insanlar arasında karşılıklı hoşgörüyü dayalı diyalogo geliştirmektir.²⁰

Politikannın Hayata Geçirilme Olasılıkları

Avrupa Birliği'nin Ortadoğu politikasının hayata geçirilmesinin önünde, bir yandan Birliğin kendisinden, diğer yandan bölge ülkelerinden kaynaklanan çeşitli engeller bulunmaktadır. Ortadoğu ülkelerinden kaynaklanan engelleri aşağıdaki şekilde özetleyebiliriz.

Öncelikle, Ortadoğu ülkelerinin siyasi kültürleri, bölge ülkelerinin demokratikleştirilmesi için bir engel oluşturmaktadır. Çünkü Arap ülkelerinde, kişilere/ailelere dayalı otoriter rejimler egemendir. Bu ülkelerde, yönetici elit, askeri ve sivil güvenlik birimleri ile yakın işbirliği içerisinde bulunmaktadır ve ekonomi tamamiyle devletin kontrolü altındadır. Sivil toplum örgütlerinin faaliyetleri oldukça kısıtlanmıştır ve petrol gelirleri gibi rantiyeye dayalı bir ekonomi bu ülkelerde bulunmaktadır. Bu durumdaki ülkelerde, ülke elitlerini ve hatta toplumun diğer katmanlarını, demokratikleşme yönünde harekete geçirmek mümkün değildir. Çünkü demokratikleşme ve serbest pazar ekonomisi, bu elitler için “iktidarı, gücü kaybetmek ve rantiyeye nimetlerinden mahrum kalmak” anlamına gelmektedir. O nedenle demokratikleşme yönünde bir çabanın olabilmesi için, bu elitlerin, demokratikleşme sürecini, “kendi çıkarlarına hizmet eden bir oluşum” olarak görmeleri gerekmektedir.²¹

İkinci olarak, İsrail–Filistin sorununa kalıcı çözüm bulunmadıkça, bölgede isrikrarın ve değişimin görülmesi mümkün değildir. Bu sorun, bölgedeki iç sorunları körüklemekte, ekonomik sıkıntıların ortadan kaldırılmasına, toplumlar arası işbirliğinin geliştirilmesine, serbest ticaret anlayışına uygun zeminin oluşturulmasına ve siyasi hayata daha fazla katılımın sağlanmasına engel

Partnership: Regional Indicative Programme 2005 – 2006” isimli dökümana bakınız.

²⁰ Detaylı bilgi için bakınız: AB Komisyonu, “Dialogue Between Cultures and Civilisations in the Barcelona Process”; “Dialogue Between Peoples and Cultures in the Euro – Mediterranean Area”, Report by the High-Level Advisory Group Established At the Initiative of the President of the European Commission, Euromed Report, Issue No 68, 2 Aralık 2003.

²¹ Ali Resul Usul, (2005). “The Nexus Between European Security and Democratization and the Mediterranean Muslim States: Democracy ‘Bon Pour l’Orient’”, *The Journal of Turkish Weekly*, 2005; Stephen Jones ve Michael Emerson, “European Neighbourhood Policy in the Masreq Countries”, *Centre for European Policy Studies, CEPS Working Document*, Sayı 229, Eylül 2005.

olmaktadır. Çünkü bu sorun, bölgedeki otoriter rejimlerin kendilerini güçlendirmelerine ve otoriter politikalarını meşrulaştırmalarına yardımcı olmaktadır.²²

Birlikten kaynaklanan sıkıntılarda şunlardır:

Birinci olarak, Avrupa Birliği, demokratikleşme politikasında, istikrarı bozacak girişimlerde bulunmaktan sakınmaktadır. Bölgede istikrarın sürdürülmesine ve bu bağlamda bölge ile ticaret ve enerji alanlarında karşılıklı işbirliğine hanel gelmesine karşı çıkmaktadır. Özellikle 2003 Irak Savaşı, Avrupa Birliği için, karar vericilerin düşüncelerini derinden etkileyen önemli bir gelişmedir. Birlik yetkilileri, daha fazla demokratikleştirme ve daha fazla siyasi katılım taleplerinin, otoriter, ama dost ve istikrarlı rejimlerin devrilmesine ve bölgede daha fazla istikrarsızlığın ortaya çıkmasına neden olacağını düşünmektedir. Çünkü demokratikleşme talepleri, bölgedeki rejimlerin zayıflamasına, veya yeni zayıf bir merkezi yönetimin kurulmasına, istikrarsız siyasi koalisyonların oluşturulmasına neden olduğu görülmüştür. Bu nedenle, Birlik, daha fazla demokratikleşme talebinde bulunurken, bölgesel istikrarsızlığa sebep olmaktan kaçınılmaktadır. Bölge ülkelerinin demokratikleşmelerine ilişkin taleplerini, devletten devlete ilişkiler düzeyinde masaya getirmiştir. Bölgedeki devlet kurumlarından bağımsız olarak yerel sivil toplum örgütleri ile ilişki içerisinde bulunmamıştır.²³ Hatta, Birlik, insan hakları ihlalleri, demokratikleşme reformları gibi konuları izleyen kendi bünyesinde somut mekanizmalar oluşturmamıştır.²⁴ Bu da, bölge devletleri üzerinde Birliğin baskısını azaltmakta veya ortadan kaldırmaktadır.

Birlik, bölgede demokratikleşme konusunda ciddi politikalar üretmemiştir. Bunun iki nedeni bulunmaktadır. Birincisi, her ne kadar Birlik demokrasi, insan hakları ve hukukun üstünlüğü gibi konulara öncelik verdiğini ifade etse de, aslında önceliğini, göç, ticari ve ekonomik ilişkilerin geliştirilmesi gibi konulara vermiştir ve demokrasi, insan hakları gibi konuları da gündeminin daha alt sıralarına yerleştirmiştir.²⁵

Diğer taraftan, dış politika üretimi konusunda, Birlik üyeleri arasında tam bir uyum bulunmamaktadır. Üye devletler arasındaki görüş ayrılıkları, Birliğin somut, açık ve net bir Ortadoğu politikası üretmesine engel olmaktadır. Örneğin, İspanya, İtalya ve Fransa gibi devletler, eski sömürgeleri olan Afrika ülkeleri ile ilişkilerin geliştirilmesine öncelik verirken, Almanya, Baltık Cum-

²² Richard Youngs (Ekim 2006), agm.; Martin Beck, agm.

²³ Kristi Raik, "Promoting Democracy through Civil Society: How to Step up the EU's Policy towards the Eastern Neighbourhood", *Centre for European Policy Studies, CEPS Working Document, Sayı 237*, Şubat 2006; Fabrizio Tassinari, "Whole, Free and Integrated? A Transatlantic Perspective on the European Neighbourhood", *Centre for European Policy Studies, CEPS Working Paper, Sayı 271*, Haziran 2007.

²⁴ Michael Emerson ve Gergana Noutcheva (Mart 2005), agm..

²⁵ Mona Yacoubian (Ekim 2004), agm..

huriyetleri ve Doğu Avrupa ülkeleri, kuzey komşularına bakmaktadır. İngiltere ise, ABD'nin stratejik ortağıdır.²⁶

Son olarak, Birliğin, bölge ülkelerinin enerji kaynaklarına bağımlı olması ve ticari açıdan bölge ülkelerinin önemli ticari ortağı olması ise, bölge devletleriyle ilişkilerinde temkinli davranmasına neden olmaktadır.

Sonuç

Görüldüğü gibi, Avrupa Birliği, ABD gibi, Ortadoğu bölgesinde harita değişikliğine gitmek yerine ve/veya bölge rejimlerini, muhalif kanatları cesa-retlendirerek, askeri yöntemler ile devirmeyi veya diğer bir ifadeyle demokra-tikleştirmeyi düşünmemektedir. Aynı zamanda Birliğin bölgeye bakışı güç mücadelesine dayalı değildir. Diğer bir ifadeyle Birlik, Yeni Ortadoğu Coğraf-yasını kendi kontrolü altına alarak, daha geniş kapsamlı bir coğrafi alanda etki sahasını oluşturmayı düşünmemektedir.

Fakat Birliğin hesapları kendi “kurumsal (ulusal) çıkarları”nı ve “ku-rumsal (ulusal) güvenliği”ni sağlamanın ötesine gitmemektedir. Birlik, kendi kurumsal güvenliğini sağlamak için, bölgede istikrarı ve güvenliği sağlayaca-ğını düşündüğü demokratikleşmeyi teşvik etmektedir. Diğer taraftan bölgede istikrarı sağlayarak, enerji ithalatını sürdürmeyi ve ticari bağlantılarına zarar vermemeyi planlamaktadır.

Yine de Birliğin mevcut politikasını hayata geçirmesinin önünde ciddi sıkıntıların olduğu görülmektedir. Gerek bölge ülkelerinin kendileri siyasi ve sosyal reformları engellemekte, insan hakları, hukukun üstünlüğü gibi kavram-ları iç yapıya monte etmekte isteksiz davranmakta, gerekse Birlik demokratik-leşme yerine istikrarı tercih etmesinden ötürü bölge ülkeleri üzerinde yeteri kadar baskı kuramamaktadır.

Kaynakça

“Dialogue Between Peoples and Cultures in the Euro – Mediterranean Area”, Report by the High-Level Advisory Group Established At the Initiative of the President of the European Commission, *Euromed Report*, Issue no 68, 2 Aralık 2003.

“European Neighbourhood and Partnership Instrument (ENPI), Regional Strategy Paper (2007 – 2013) and Regional Indicative Programme (2007 – 2010) and The Euro – Mediterranean Partnership”, Euromed,

AB Komisyonu, ““Dialogue Between Cultures and Civilisations in the Barcelona Process”

AB Komisyonu, “EURO_Mediterranean Partnership: Regional Indicative Programme 2005 – 2006”,

AB Komisyonu, “EURO-MED Partnership: Regional Strategy Paper 2002 – 2006 & Regional Indicative Programme 2002 – 2004”,

²⁶ Michael Emerson ve diğerleri (Temmuz 2005), agm..

- AB Komisyonu, "Europe and the Mediterranean towards a closer partnership: An overview of the Barcelona Process in 2002",
- ARCHICK, Kristin, (2005). "European Views and Policies Toward the Middle East", *CRS Report for Congress*, The Library of Congress.
- BECK, Martin, (), "From Divergent Views to a Common Policy: U.S. and EU Approaches to Promoting Democratization in the Middle East", *Turkish Policy Quarterly*, Cilt 4, Sayı 2, ss. 123- 135.
- EMERSON, Michael ve diğerleri, (July 2005), "The Reluctant Debutante: The European Union as Promoter of Democracy in its Neighbourhood", Centre fore European Policy Studies, *CEPS Working Document No 223*.
- EMERSON, Michael ve Gergana Noutcheva, (March 2005), "From Barcelona Process to Neighbourhood Policy: Assessments and Open Issues", Centre for European Policy Studies, *CEPS Working Document No 220*.
- EMERSON, Michael, (November 2004), "European Neighbourhood Policy: Strategy or Placebo?", Centre fore European Policy Studies, *CEPS Working Document No. 215*.
- JONES, Stephen ve Michael Emerson, (September 2005), "European Neighbourhood Policy in the Masreq Countries", Centre for European Policy Studies, *CEPS Working Document No 229*.
- KEET, Marijke, "EU Policies towards the Middle East",
- MEYER-RESENDE, Michael, (2006), "Exporting Legitimacy: The Record of EU Election Observation in the Context of EU Democracy Support", Centre for European Policy Studies, *CEPS Working Document No 241*.
- RAİK, Kristi, (February 2006). "Promoting Democracy through Civil Society: How to Step up the EU's Policy towards the Eastern Neighbourhood", Centre for European Policy Studies, *CEPS Working Document No 237*.
- SANTISO, Carlos, (March 2002), "The Reform of EU Development Policy: Improving Strategies for Conflict Prevention, Democracy Promotion and Governance Conditionality", Centre for European Policy Studies, *CEPS Working Document No 182*.
- SPRINGBORG, Robert, (April 2007). "Political Islam and Europe: Views from the Arab Mediterranean States and Turkey", Centre for European Policy Studies, *CEPS Working Document No. 264*.
- TASSINARI, Fabrizio, (June 2007). "Whole, Free and Integrated? A Transatlantic Perspective on the European Neighbourhood", Centre fore European Policy Studies, *CEPS Working Paper No 271*.
- TOCCI, Nathalie, (January 2008), "The European Union as a Normative Foreign Policy Actor", Centre for European Policy Studies, *CEPS Working Document No. 281*.
- USUL, Ali Resul, (2005). "The Nexus Between European Security and Democratization and the Mediterranean Muslim States: Democracy 'Bon Pour l'Orient'", *The Journal of Turkish Weekly*.
- YACOUBIAN, Mona, (Ekim 2004), "Promoting Middle East Democracy: European Initiatives", United States Institute of Peace, *Özel Rapor*, Sayı 127.
- YOUNGS, Richard, (November 2007). "Europe's External Energy Policy: Between Geopolitics and the Market", *CEPS Working Document No. 278*, Centre for European Policy Studies.
- YOUNGS, Richard, (October 2001). "Democracy Promotion: The Case of European Union Strategy", Centre for European Policy Studies, *Working Document No 167*, pp. 1 – 57.
- YOUNGS, Richard, (October 2006). "Europe's Flawed Approach to Arab Democracy", Centre for European Reform, pp. 1- 6.